

Posta Ladina: 06-11-2014

Tgnair suot controlla la populaziun da giats sulvadis

Aziun da chastraziun da giats sulvadis tras l'organisaziun «Vier Pfoten» a Vnà

Quist'elva ha l'ò a Vnà ün'acziun da chastrar giats sulvadis. Insemel culla fundaziun per la protezzion da bes-chas «Vier Pfoten» ed il center da medicina veterinara Clinica Alpina SA vuol il cumün da Valsot dimnuir la populaziun da giats sulvadis.

La bes-cha chasana la plü amada in Svizra es il giat. Passa 300000 giats vivan però l'liber, patiscan per gronda part da fom, sun amalats e sulvadis. Pels bains paurils sun giats sulvadis e na chastrats ün problem. Pel solit as retiran las bes-chas ed han temma dals umans. Pels giats sulvadis füss quai ün grond stress schi grissan miss in chasas da bes-chas e per tils tgnair in chasa suna massa sulvadis.

Augmant dals giats sulvadis

Dürant l'ultim temp s'ha augmantada la populaziun da giats sulvadis a Vnà, ün frazzion dal cumün da Valsot. Bleras persunas han cumanzà da pavar quists giats. Tenor infuormaziun da l'actuar da Valsot, Georg Luzzi, d'eira il prim da chattar insemel culs pertocs ün buna soluziun per dimnuir quista populaziun. «Il böt da l'acziun da chastrar giats sulvadis es chi nu detta in avegnir darcheu daplüs giats», declera Georg Luzzi.

Tenor la ledscha davart la protezzion da bes-chas ston possessuors da bes-chas far tuot il pussibel per evitar cha talas nu possan as multiplichar in ün möd schmasiür. E listess nu's tegnan tuots vi da quista ledscha e chaschunan uschè dispaschairs per las bes-chas chi nu fessan dabögn. Plünavant contrubuscha mincha giat na chastrà sia part vi da l'augmant da las populaziuns da giats sulvadis.

Quist giat «Abessiner» ha be l'aspet sulvadi, el es però ün giat da chasa.

fotografia archiv: Jon Duschetta

Chastraziun e controlla medicinale

Ilis abitants da Vnà sun gnüts orientats ouravant da quist'acziun. «Als possessuors da giats chasans vaina glavüschä da tgnair lur bes-chas dürant quist'eivna in chasa», declera Luzzi. Ilis collavuratuors da l'organisaziun «Vier Pfoten» ed amatuors da bes-chas da la regiun depuonan dürant ilis prossemis dis las traplas grondas intuorn Vnà. Ilis giats chi van in quistas traplas vegnan manats l'center da medicina veterinara a Scuol ed il veterinari chastescha las bes-chas. Plünavant vegnan ilis giats sulvadis controllats a regard lur sandä e marcats. Il

di davo vegnan las bes-chas laschadas libras in lur territori üsitä. Tenor ün comunicaziun da la fundaziun «Vier Pfoten» es quist l'unic möd per dimnuir populaziun da bes-chas da maniera perdüravla e favuravla pels giats. «Il prim esa da verer co chi va quista prüma jada e che effet cha quist'acziun ha», declera Georg Luzzi. Tenor el esa d'observer dürant il prossem temp co cha la populaziun dals giats sulvadis a Vnà as sviluppä. Cha tuot tenor ilis resultats aggiunts gnia lura decs schi fa dabögn da repeter quist'acziun in ün prossem on. (ant/afi)

Ingaschamaint pellas bes-chas

La fundaziun pella protezzion da bes-chas «Vier Pfoten» es ün'organisaziun internaziunala cun sez principal a Vienna. Daspö il 1988 s'ingaschan els pella protezzion da las bes-chas e qual cun progets, campagnas, lavur d'infuormaziun e da lobby. La basa per quista lavur sun expertisas scientificas, retscherchas fundadas sco elir ün lobbying intensiv sül chomp nazional ed internaziunala. Las campagnas da l'orga-

nisaziun «Vier Pfoten» scuvrischan adüna darcheu noschas situaziuns pro'l tgnair bes-chas ed els muosson lura ilis möds alternativs per amegjdrar la situaziun. Plünavant pretendan els cundiziuns da viver tenor ilis bösgns da las bes-chas da nüz e chasanas. Els s'ingaschan per ün finischiun dals experimaints cun bes-chas e per ün scumond d'allevamaint privat da sulvaschina. (ant/afi)

www.vier-pfoten.ch

70 ons Seraina Gross-Clalüna

Gratulaziun A Zernez festagja Seraina Gross-Clalüna als 6 november il 70avel anniversari. La famiglia gratulescha e spera cha la giubilara possa cumplir amo biers ons l' ravuog! da la famiglia. Plünavant ingrachä la famiglia per tuot qual cha la giubilara ha fat dürant ilis ultims 50 ons. La patruna da la famiglia d'eira eia la secretaria da las firmas Maini Gross Immobiglias, Maini Gross SA e Maini Gross Installaziuns. La famiglia ingrachä per la lavur intensiva cun tuot ilis cialints e lavurants e per tuot l'ingeschamaint instancabel. (protr.)

Arrandschamaint

Concert da la Brass Band Sursilvana

Ramosch Sün lur viadi a Montreux, ingio chi'd ha lö prosamaing la concurenza nazionala da musica da brass, ferma la Brass Band Sursilvana eir in Engladina. Quista fuormaziun ha guadagnä la concurenza svizra dal 2006 illa prüma classa. In sonda, ils 8 november, preschainta la Brass Band Sursilvana a las 20.00 ün program fascinant illa sala polivalenta a Ramosch. Dürant quist concert vain sün eir il toc pretenstus da concurenza per la festa da brass a Montreux la prüma jada publicamain. L'ensemble da brass sursilvan fan part musicantas e musicants amatuors e da professiun da tuot il Grischun e vain dirigü da Roman Caprez. In dumengia a las 17.00 segua ün concert ad Untervaz. (pt) www.bbsursilvana.ch

«Traideschin» tuorna illas chombras dals uffants

Il prim cudesch d'uffants da la Chasa Editura Rumantscha es cumparü

Il classier dals cudeschs d'uffants, la parabla dal «Traideschin», es gnü ed in fuorma moderna cun illustraziuns da l'artista Engladinisa Pia Valär.

JON DUSCHLETTA

«Traideschin, lader fin, cura tuornast?» Millis d'uffants han spettä plain brama stülla resposta correspondent. Ma na be uffants. La parabla «Traideschin» va la insomma sco quel classier da la litteratura per uffants e pür inandret sco classier da las parabas Engladiniasas. L'istorgia da Traideschin, il 13avel uffant d'ünä famiglia Engladinisa chi lascha sia patria per ir al ester in tschercha da la furtüna, es statta scritta al cumanzamaint dal 20avel tschientiner. L'autur Gian Bundi es nat l'on 1872 a Berlin e mort a Nadal da l'on 1936 a Berna. Bundi d'eira ün cuntschaint collezzionader ed editur da parabas svizzras, schurnalist e critiker da musica. In Grischun e surtuot in Engladina vala Bundi amo hoz sco il plü important editur da parabas.

Parabla, opera ed uossa il cudesch

Tenor la Chasa Editura Rumantscha (CER) da Cuolra ha Gian Bundi scrit e publichä la parabla «Traideschin» dal 1901 sün basa da raquints populars Engladiniasas. Scrit e descritt a «Traideschin» sün sia via vers il rai da la Frantscha. La lavura l' e s'acquistä ilis merits dal rai.

Per buna fin porta l'invadö trais chosachal' regent Türch vaiva invola dal rai da la Frantscha.

Bundant 100 ons plü tard ha il cumponist e musicist Gion Antoni Derungs

(1935–2012) tut la parabla e scrit lasupra l'opera «Traideschin» in set acts. Il libretto vaiva elavurä il scriptur e linguist Lothar Deplazes. Ed uossa ha publichä la CER la parabla da «Traideschin» sco

seis prim cudesch per uffants illas versuons Vallader e Rumantsch Grischun.

Illustraziuns engladiniasas

Pella prüma jada existä dimena la parabla da «Traideschin» sco istorgia singulara tanter cuvertas da cudesch. Il nouv edel cudesch vain preschaintä in occasiun dals dis da litteratura in sonda, ils 8 november, a las 16.00 a Domat. L'artista da movimaint, Annina Sedlär/ek da Sent, quinta la l'istorgia in fuorma scenica ed eir l'autura Bettina Vital e l'artista Pia Valär sun preschaintas a Domat. Bettina Vital chi ha sias ragischs ad Ardez, es statta responsabla sco autura dal nouv cudesch e Pia Valär – ella es oritunda da Zuoz – ha illusträ il cudesch. Surtuot ilis disegns l'istil da caricaturas da la giuvn'artista Zuoizingra dan al cudesch ün'apparentescha moderna e giuvenila. Pia Valär ha fini avant ün on il stüdi sco illustratura al Edinburgh College of Art e lavura hoz sco illustratura da professiun libra sün seis manster predilet.

Tenor la Chasa Editura Rumantscha interpretescha l'artista Pia Valär las figüras da la parabla «Traideschin» in möd profund e be spiert fin. Ulteruras rapreschantaziuns dal cudesch han lö in sonda, ils 15 november, a las 14.00 e las 15.00 in occasiun dal arrandschamaint «Langer Samstag» illas localitats da la CER a la Obere Plessurstrasse 47 a Cuolra.

L'ediziun vallader «Traideschin» es gnüda publichada tar la Chasa Editura Rumantscha e po gñir cumprada illas librerias opür suot: www.chasadeditura.ch. Il cudesch curtegia 48 paginas cun illustraziuns da Pia Valär. ISBN: 978-3-03845-025-2

Las illustraziuns l' cudesch «Traideschin» ha s-chaffi l'artista Engladinisa Pia Valär. fotografia: Chasa Editura Rumantscha